

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
הפקולטה למדעי הרוח והחברה
המחלקה לפוליטיקה וממשל
תשפ"ד 2023/2024

האם הדמוקרטיה בישראל בתהליכי נסיגה?

4 נ"ז (סמינר שנתי)

פרופסור גל אריאלי
galariel@bgu.ac.il

בשנים האחרונות וביתר שאת מאז בחירות 2022 נשמעת הטענה כי המשטר הדמוקרטי בישראל נמצא בתהליכי נסיגה והתדרדרות. המחלוקת על הצעות לשינוי במערכת המשפט ושינויים נוספים שמובילה ממשלת ישראל השלושים ושבע הובילו למחלוקת חריפה כאשר מושג הדמוקרטיה עצמו מצוי בשימוש מקיף בוויכוח זה משום שתומכי ה"רפורמה המשפטית" רואים בה מפתח להעמקת הדמוקרטיה ואילו מתנגדי "ההפיכה השלטונית" רואים בה צעד ראשון בנתיב של נסיגה דמוקרטית. מטרת הסמינר היא לנסות להתמודד עם הטענה הזאת בהתאם לכלים התיאורטיים והשיטות המתודולוגיות מתוך התחום של חקר המשטרים ובפרט מתוך הספרות המתפתחת על נסיגה דמוקרטית. הסמינר יניח תשתית מושגית לדיון בדמוקרטיה בכלל ובמקרה ישראלי בפרט, יציג את טיבה של הנסיגה הדמוקרטית ויעמוד על דרכים שונות בהם ניתן לבחון האם אכן מתרחשת נסיגה דמוקרטית. החלק הארי של הסמינר יבוסס על עבודה עצמאית שבה שאלת נסיגת הדמוקרטיה תיבחן בהקשרים שונים לאור שאלות מחקר אשר יפותחו על ידי תלמידי ותלמידות הקורס. בנוסף, יוקדש זמן במהלך הקורס לתהליך כתיבת העבודה תוך פיתוח מיומנות כתיבה והצגה אקדמית.

דרישות הסמינר:

- נוכחות חובה במפגשים על פי נהלי האוניברסיטה. ללא נוכחות בהתאם לנהלי האוניברסיטה לא ניתן להגיש עבודת סמינר. לא קיימת אפשרות לחפיפה עם קורסים אחרים. ללא עמידה בחובות הנוכחות בסמסטר א' לא תהא אפשרות להמשיך את הקורס לסמסטר ב'.
- קריאת חומרי הקריאה וביצוע מטלות שונות לקראת המפגשים בהתאם להנחיות אשר יימסרו ממפגש למפגש. מתוך סך המטלות השבועיות בקורס (כולל דוחות הקריאה), יש להשלים ביצוע של 70% מהמטלות במהלך השנה. הגשת המטלות היא תנאי הכרחי לקבלת ציון בסמינר. עמידה בחובות הגשה זו מזכה ב 5 נקודות.
- ציונים על דוחות קריאה. מבין דוחות הקריאה על ארבע דוחות קריאה יינתן ציון (10%).
- תרומה משמעותית לדיונים (5%).
- פרט להצגת עבודת הסמינר (10%). הצגת הרפרט היא תנאי להגשת העבודה.
- הגשת עבודה סמינריונית (70%).

הסמינר מבוסס על תהליך עבודה אישי, משותף והדרגתי הכולל תהליך בחירה ואישור של נושא ושאלת מחקר, הגשה של רציונל העבודה והצגה של מסגרת העבודה במהלך הסמסטר השני ברפרט. ללא השתתפות מלאה בתהליך לא ניתן להגיש עבודת סמינר בקורס. שימו לב: המשך ההשתתפות בסמסטר ב' לא תתאפשר לסטודנטים/ות שלא יעמדו בדרישות של הסמסטר הראשון.

חומרי הקריאה לדיון בשיעורים ולשימוש בעבודות הסמינר*

*רשימה לא סופית. חומרי הקריאה יעודכנו לאור נושאי עבודת הסמינר ויציאת פרסומים חדשים בנושא.

נסיגת הדמוקרטיה?

Yascha M. 2019. *The People vs. Democracy: Why Our Freedom Is in Danger and How to Save It*. Boston: Harvard University Press.

Waldner, D. and E. Lust. 2018. Unwelcome change: Coming to terms with democratic backsliding. *Annual Review of Political Science* 21: 93-113

Bermeo, N. 2016. On Democratic Backsliding. *Journal of Democracy* 27(1): pp. 5-19.

Berman, S. 2017. The Pipe Dream of Undemocratic Liberalism. *Journal of Democracy* 28(3): 29-38.

Roznai, Yaniv. 2018. Israel—A Crisis of Liberal Democracy?. in M. A. Graber, S. Levinson and M. Tushnet (eds.), *Constitutional Democracy in Crisis?* Oxford University Press.

Mordechay, N., and Y. Roznai. A Jewish and (Declining) Democratic State: Constitutional Retrogression in Israel. *Maryland Law Review*. 77 (2017): 244-271.

Chazan, N. 2020. Israel's Democracy at a Turning Point. Continuity and Change in Political Culture: Israel and Beyond, edited by Yael S. Aronoff, et al., Lexington Books.

Cohen, A. 2018. Likud's rise to power and the 'Democracy in Danger' fearmongering campaign: rhetoric vs. facts, *Israel Affairs*, 24: 6, 1073-1092.

Oren, N, and Waxman. D. 2022. "'King Bibi' and Israeli Illiberalism: Assessing Democratic Backsliding in Israel During the Second Netanyahu Era (2009–2021)." *The Middle East Journal* 76(3): 303–326.

Gidron, N. (2023). Why Israeli Democracy Is in Crisis. *Journal of Democracy* 34(3), 33-45

אתגרים של המשגה ומדידה

Collier, D., Hidalgo, F. D., & Maciuceanu, A. O. 2006. Essentially contested concepts: Debates and applications. *Journal of Political Ideologies*, 11(3), 211-246.

Collier, D., & Adcock, R. 1999. Democracy and dichotomies: A pragmatic approach to choices about concepts. *Annual Review of Political Science*, 2(1), 537-565.

Coppedge, M. 2012. *Democratization and Research Methods*. Cambridge MA: Cambridge University Press.

- Coppedge, et al. 2011. 'Conceptualizing and Measuring Democracy: A New Approach.' *Perspective on Politics* 9(2): 247-267.
- Diamond, L. 2002. Thinking About Hybrid Regimes. *Journal of Democracy* 13(2): pp. 21-35.
- Munck, G. 2009. *Measuring democracy*, Baltimore: Johns Hopkins University Press.

המשטר הישראלי והמחלוקת על טיבו של המשטר בישראל

- Ariely, G. 2021. *Israel's Regime Untangled: Between Democracy and Apartheid*. Cambridge University Press.
- Dayan, H. 2009. Regimes of separation: Israel/Palestine and the shadow of apartheid. In A. Ophir, M. Givoni & S. Hanafi (Eds.), *The power of inclusive exclusion: Anatomy of Israeli rule in the occupied Palestinian territories* (pp. 281-322). New York: Zone Books.
- Dajani, O. M. 2015. The Middle East's majority problems: minoritarian regimes and the threat of democracy. *Ethnic and Racial Studies*, 38(14), 2516-2533.
- Dowty, A. 2018. "Democracy in Israel." In *The Oxford Handbook of Israeli Politics and Society*, edited by Hazan Yael, Dowty Alan, Hofnung Menachem, Rahat Gideon. London: Oxford University Press. (Oxford Handbooks online).
- Feinstein, Y., & Ben-Eliezer, U. (2019). Failed peace and the decline in liberalism in Israel: A spiral model. *Mediterranean Politics*, 24(5), 568-591.
- Fox, J., & Rynhold, J. 2008. A Jewish and democratic state? comparing government involvement in religion in Israel with other democracies. *Totalitarian Movements and Political Religions*, 9(4), 507-531.
- Gavison, R. 1999. Jewish and democratic? A rejoinder to the "ethnic democracy" debate. *Israel Studies*, 4(1), 44-72.
- Ghanem, A. a., & Khatib, I. 2017. The nationalisation of the Israeli ethnocratic regime and the Palestinian minority's shrinking citizenship. *Citizenship Studies*, 1-14. (Online first)
- Greenstein, R. 2012. Israel/Palestine and the apartheid analogy: Critics, apologists and strategic lessons. In A. Lim (Ed.), *The case for sanctions against Israel* (pp. 149-158). London: Verso.
- Jeenah, N. 2012. Pretending democracy, living ethnocracy. In N. Jeenah (Ed.), *Pretending democracy: Israel, an ethnocratic state* (pp. 3-23). Johannesburg, South Africa: Afro-Middle East Centre.
- Harel-Shalev, A., & Peleg, I. 2014. Hybridity and Israel's democratic order the end of an imperfect balance? *Contemporary Review of the Middle East*, 1(1), 75-94.

- Merkel, W. 2012. Embedded and defective democracies: Where does Israel stand? In T. Hermann (Ed.), *By the people, for the people, without the people? the emergence of (anti)political sentiment in Western democracies and in Israel*. Jerusalem: The Israeli Democracy Institute. 185-205.
- Neuberger, B. 2000. Democracy with strains. In Y. David (Ed.), *The state of Israel between Jewishness and democracy* (pp. 311-317). Jerusalem: The Israeli Democracy Institute.
- Smootha, S. 1997. Ethnic democracy: Israel as an archetype. *Israel Studies*, 2(2), 198-241.
- Peled, Y., & Navot, D. 2005. Ethnic democracy revisited: On the state of democracy in the Jewish state. *Israel Studies Forum*, 2(1) 3-27.
- Yiftachel, O. 2006. *Ethnocracy: Land and identity politics in Israel/Palestine*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Yiftachel, O., & Ghanem, A. 2004. Understanding 'ethnocratic' regimes: The politics of seizing contested territories. *Political Geography*, 23(6), 647-676.
- Yakobson, A., & Rubinstein, A. 2009. *Israel and the family of nations: The Jewish nation-state and human rights*. London: Routledge
- אזולאי א. ואופיר, ע. 2008. משטר זה שאינו אחד - כיבוש ודמוקרטיה בין הים לנהר. תל אביב: רסלינג.
- גימאל, א. 2000. המשטר של מדינת ישראל: מודל "הדמוקרטיה האתנית" וביקורת המציאות. *סוציולוגיה ישראלית*, ב(2) 631-645.
- גרנברג, ל. 2000. דמוקרטיה מדומיינת בישראל - רקע תיאורטי ופרספקטיבה היסטורית. *סוציולוגיה ישראלית* ב(1) 209-240.
- יעקובסון א. ורובינשטיין, א. 2003. ישראל במשפחת העמים. ירושלים: שוקן.
- יפתחאל, א. 2000. 'אתנוקרטיה', גיאוגרפיה ודמוקרטיה: הערות על הפוליטיקה של יהוד הארץ אלפיים 19 78-105.
- יפתחאל, א. ג'אנס א ורוחאנה נ. 2000. האם תיתכן 'דמוקרטיה אתנית'? יהודים, ערבים והמשטר הישראלי. ג'מעה 6 58-78.
- נויברגר, ב. 2000. דמוקרטיה עם ארבעה כתמים. בתוך: יוסי דויד (עורך), *מדינת ישראל בין יהדות ודמוקרטיה*. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה. 311-317.
- סמוחה, ס. 2000. המשטר של מדינת ישראל: דמוקרטיה אזרחית, אי-דמוקרטיה, או דמוקרטיה אתנית? *סוציולוגיה ישראלית*, ב(2) 565-630.

Meydani, A. 2014. *The anatomy of human rights in Israel: Constitutional rhetoric and state practice* Cambridge University Press.

Lurie, G, and Shany, Y. 2021. The Institutional Role of the Judiciary in Israel's Constitutional Democracy. *Oxford Handbook on the Israeli Constitution Hebrew University of Jerusalem Legal Research Paper*

Sapir, G. 2018. *The Israeli Constitution: From Evolution to Revolution*. Oxford University Press.

Hofnung, M, and. Wattad, M.S. 2021. 'The Judicial Branch in Israel', in Reuven Y. Hazan and others (eds), *The Oxford Handbook of Israeli Politics and Society* (online), Oxford Academic.

מאוטנר, מ. 2019. *הליברליזם בישראל - תולדותיו, בעיותיו, עתידותיו*. תל אביב: אוניברסיטת תל אביב.

סבן א. 2018. תגובת-הנגד הפוליטית ל"מהפכה החוקתית" המרחב הציבורי 13 : 13-37.

כהן, ע ורוזנאי, י. 2021. פופוליזם והדמוקרטיה החוקתית בישראל. *משפט* מד 170-187

שטופלר, ג. (2021). חוקתיות סמי-ליברלית ואיזונים ובלמים בדמוקרטיה הישראלית. *עיוני משפט*, מד(1), 171–212.

שוורץ, ב. 2017. לדבר נכון על דמוקרטיה. *השילוח* 7 75-95

שארף, ש. 2021. שופט פוליטי בחברה דמוקרטית. *מאזני משפט* 171-213

אתרי אינטרנט:

המכון הישראלי לדמוקרטיה, פורום קהלת, הפורום הישראלי למשפט וחירות, פורום המרצים והמרצות למשפטים למען דמוקרטיה, אתר ועדת חוקה, חוק ומשפט (כנסת ישראל).